

כיצד מחזקים מילים בעברית?

I. תצורת מילים

האופן שבו יוצרים מילים בעברית
(דרכים שונות)

II. שאילה מלעז

הרחבת אוצר המילים באמצעות
שאילה של מילים משפות לועזיות

I. תצורת מילים

דרכי תצורת המילים

בשפה העברית

הקדמה : מושגי יסוד

תורת הצורות (מורפולוגיה) היא ענף בבלשנות החוקר את הדרכים שבהן נוצרות מילים בשפה.

שני מושגי יסוד בתורת הצורות הם :

- **צורן גזירה** – היחידה הקטנה ביותר הנושאת משמעות שאיתה גוזרים (כלומר, יוצרים) מילים.
- **דרך תצורה** – האופן שבו יוצרים מילים בשפה.

התצורה המסורגת

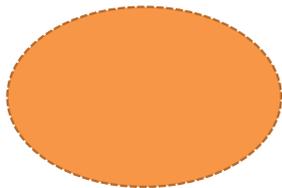

- אנו כבר מכירים את דרך התצורה המסורגת ליצירת מילים. בדרך זו גוזרים (יוצרים) מילים חדשות בשפה על ידי חיבור של שני צורני גזירה: צורן שורש + צורן משקל
- התצורה המסורגת היא דרך המלך ליצירת מילים בעברית והיא *ענת פת צפצפי ונפת*. את צורני המשקל בפועל נהוג לכנות בשם בניינים, ובשם העצם – משקלים.
- צורן השורש מסתרג לתוך צורן המשקל, למשל שורש ב-ל-ט בבניין התפעיל ← התבליט שורש ר-ק-ד במשקל קטלון ← רקדון

התצורה הקווית

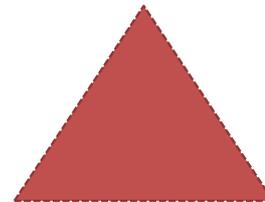
דרך נוספת ליצירת מילים בעברית היא התצורה
הקווית, כלומר צירוף של בסיסים (מילים) וצורנים
על אותו הקו.

+

+

דרכי התצורה הקווית

א. בסיס + צורן סופי

ב. צורן תחילי + בסיס

ג. בסיס + בסיס

ד. נוטריקון

דרכי התצורה הקווית:

א. בסיס + צורן סופי

הבסיס: מילה קיימת העומדת בפני עצמה (נמצאת במילון).
הבסיס עשוי להיות e צ3ט, e ת1אכ או 3זכת המילון.
הצורן הסופי: צורן גזירה נושא משמעות המצטרף לבסיס
ובא מיד אחריו. הצורן הסופי קובע את משמעות המילה
החדשה.

$$\text{מִזְכֵּיר} < \text{צורן סופי} + \text{מילה חדשה שתצורתה: בסיס + צורן סופי}$$

בסיס (מילה קיימת)

נושא משמעות (לציון מקצוע)

דרכי התצורה הקווית: בסיס + צורן סופי

מְזַכֵּיר (מזכיר + אות), נְגָרוֹת, אֲדָר יְכָלוֹת – מקצוצות

סַנְדָּל (סנדל + אר), פְּסָפָר, פֶּעֶמוֹנָר – בעצי מקצוצ

בְּבוֹקוֹן (בקבוק + און), יִלְדוֹן, סוּסוֹן – בקטנה

שְׁטוּתִי (שטות + אִי), צְמָחִי, נִפְשִׁי – שטות תואר

צְמִחָה (צמח + אִה), סְפָרָה, תְּקִלִּיטָה – אוספי

פְּרִדָּסוֹן (פרדס + אָן), יְהֵלוֹמוֹן, חֵלְיָלוֹן – בעצי מקצוצ

דרכי התצורה הקווית : בסיס + צורן סופי

לאותו צורן סופי עשויות להיות משמעויות שונות, לדוגמה: **+אִית**

– הקטנה	• כפִּית, שקִּית, ביצִית
– כּאִי תחבורה	• משאִַית, חללִית, כבאִַית
– כּאִים ואכּשִׁירִים	• עינִית, דיבורִית, ידִית
– שׂכות	• צרפֶּתִית, ספרדִית, יפְנִית
– כּריטִי אַבּוּשׁ	• אימונִית, חצאִַית, ירפֶּית
– אּאֹפֶן פּאֹלֶה	• רשמִית, עקרוֹנִית, אישִׁית

דרכי התצורה הקווית: בסיס + צורן סופי

הבחנה בין בסיס+צורן סופי לבין שורש+משקל

שורש + משקל

- רקדן, שחקן, ספרן, צרף, זכין ; קבלן, כלכלן (קטלן ; קטלן)
- שקיפות, צפיפות, חשיבות ; בגרות (קטילות ; קטלות) טעות, שטות, תרבות (משקלים מיוחדים בגזרת נל"י/ה)
- בנאי, רמאי, חזאי, קנאי, פלאי, גבאי (קטאי)

בסיס + צורן סופי

- פרדסן (פרדס+אן), יהלומן, פרטיסן, לולן, מנהלן, משפטן
- ישות (יש+אות), זהות, מהות, כמות, איכות, מרות, רעות, עדות
- חנאי (חנה+אי), ימאי, חשמלאי, עיתונאי, חקלאי, מוזיקאי, במאי

דרכי התצורה הקווית:

ב. צורן תחילי + בסיס

דוגמאות:	סוגי פז'ונות תחיליים ומצוות:
אִיהֶבְנָה, אֶלְחוּטִי, בִּלְתִּיהֶפִיךְ, אֶל־חֵלֶד, חֶסֶר־צוּרָה	אי/אל/אין/בלתי/חסר – מִיֵּלֶפֶת (פִּיֵּלֶפֶת)
בֵּין־לְאוֹמִי, עַל־טֹבְעִי, תוֹדְזוֹרִידִי, תִּתִּימִי, בֵּין־עִירוֹנִי	בין/תת/על/תוך – מִיֵּלֶפֶת יֶחֶס (מִצְוִיֹּת שְׁנוֹת)
תִּלְת־אוֹפֵן, דוֹקֶרֶב, חֲדָקֶרֶן, רִב־בְּרִירְתִי	חד/דו/תלת/רב – מִיֵּלֶפֶת כֹּחֹת (כֹּחֹת/מִסְפָּכ)
קִדְס־צְבָאִי, טְרוּס־חֹבֶה, בְּתֶר־מִקְרָאִי	קדם/טרום/בתר – מִיֵּלֶפֶת לֹאֵן (לֹאֵן)

דרכי התצורה הקווית:

ג. בסיס + בסיס

1. קֶרְכַּב = בסיסים שלמים

קֶרְמָבוֹ (קרם+בו), חִיָּדֶק (חי+דק), קוֹלְנוֹעַ (קול+נוע)

2. קֶחַמַס = בסיסים שבורים

מְדַרְחוֹב (מדרכה+רחוב), תְּקֻלִּיטוֹר (תקליט+אור),

דְּחַפּוֹר (דחף+חפר), בוהריים (בוקר+צוהריים)

דרכי התצורה הקווית:

ד. נוטריקון

נוטריקון (ראשי תיבות)

מנכ"ל (מנהל כללי)

בג"ץ (בית המשפט הגבוה לצדק)

חז"ל (חכמנו זיכרונם לברכה)

תפוז (תפוח זהב)

דוח (דין וחשבון)

II. שאילה מלעז

הרחבת אוצר המילים באמצעות
שאילה של מילים משפות לועזיות

שאלת מילים משפות לועזיות (שפות שאינן עברית)

disc – דיסק – אנלית

كيف – כֵּיף – ערבית

ballon – בָּלוֹן – צרפתית

רוג'לד – רוג'לד – יוקו

Spagat – שפגט – ספרדית

στάδιον – אֶסְטַדִּיוֹן – יווןית

דחליל – דחליל – אנלית

כיצד מחזקים מילים בעברית?

II. שאילה מלעז

I. תצורת מילים

